

DAGENS ORO

Pernilla Berglunds nya diktsamling har tydliga koordinater: Datumens rad, jag-du-relationens varianter och landskapet. Inom deras spänningsfält utspelar sig, med små medel, flera arkaiska dramer: det om fadern, det om ensamheten, det om nuet och tiden. Gabriel Itkes-Sznap har läst en bok som får oss att drabba samman med oss själva.

Ett datum är en gåva. Det är vad ordet syftar på, någonting givet. Det är en latinsk perfekt particip-form av verbet *dare*, "att ge". Längre var det bara ett vardagsord för en vardagshandling. Att ge någon något. Kopplingen till tiden etablerades troligen via en viss romersk konvention. Man brukade nämligen avsluta brev och andra korrespondenser med att skriva datum och sedan månaden och dagen. Detta för att informera mottagaren när brevet givits kuriren. Ett romerskt brev kunde exempelvis avslutas med meningen: *datum Romae pridie Kalendae Maias*, "givet i Rom den sista dagen i april". Men ordet datum har en till, inte mindre pregnant, betydelse. Det betecknar också en givenhet avskuren alla avsändare. Det vill säga: ett yttersta givet, det givna i bestämd form. Den rena sinnesförnimmelsen, det rena fenomenet. Den otvivelaktiga händelsen, det outplånliga minnet. Eller, för den delen: det outplånliga minnet av minnet. Glömskan.

I Pernilla Berglunds *Rätten*, hennes tredje diktbok efter *Tilltar* (2013) och *Fälla* (2015), samspelar dessa datumets två betydelser på ett speciellt sätt. Boken genomkorsas av kalendariska datum. De är som små rubriker eller titlar, bestämmer textens tempo, förankrar dess struktur. En dagbok? Ja och nej. Å ena sidan är det ett tydligt jag som talar, ett jag vars utsagor tillsammans bildar tidsförloppets index. Det första nedtecknade datumet är 25/08/13 och det sista 01/07/17. Å andra sidan är det som att tiden som sådan, den nästan fyra år långa kronologi som samma datum ramar in, framstår som betydelselös. Som om det som sades under den här perioden lika väl kunde sagts under en vecka eller en dag.

Att det förhåller sig på det sättet beror på att ordens riktning är så stark, att det är en bestämd någon, ett bestämt du, som tilltalas. Faktum är att jagets tal är ett kontinuerligt försök att svara, att ta plats som en svarande, hävda *rätten* att göra just det. Duet är en far, eller minnet av en far, eller minnet av en far som kanske aldrig riktigt var en far. Nej, det är mer konkret än så. Mer konkret – och mer komplext. För denne far för vilken svaren söks är själv en tilltalande, själv en skrivande, en som tycks ha skickat jaget brev, och en som genom just detta tilltal, detta skrivande och skickande, sårat jaget. Som hävdad sin rätt, sin rätt att tala och sin rätt att tala om jaget, på jagets bekostnad. En tidig datering lyder:

08/09/13

Jag ska skriva till dig, benämna dina beskrivningar. Du omfattar inte mig.

Och en senare:

19/07/15

Du skriver som om det blåst sedan i påskas. Du skriver trööstlöst. Och älven har högvatten.

Och en ytterligare lite senare:

30/05/17

I dina minnen finns inget av det jag beskrivit.

Jag fastnar i trööstlösheten, i det trööstlösa skrivandet. För duets (faderns) del handlar det kanske, som det heter på ett ställe, om att ”rädslan för känslan är större än känslan själv” och om en ”[o]nåbarhet i [det] inre” som är ”en förbannelse”. Och för jaget (barnet) handlar det kanske om att detta varit allt, att trööstlösheten saknat konturer, att den saknat utsida. Och att den därmed inte alls varit någon trööstlöshet, utan en från du- och farskroppen oskiljaktig gestik. Vilket i sådant fall innebär att det inte är förrän vid ett visst skede som den faktiskt upptäcks och avtäcks som just – trööstlöshet. Kanske är det också därför som datumen blir så viktiga. De daterar ett förlopp, en linje i tiden, men bara för att på det viset låta den dras ihop, förvandlas till en punkt i gungning, ett ögonblick. Och de daterar en sträckning som samtidigt är en separation. Ger och ger sig åt något som de samtidigt måste lösgöra sig ifrån. Separationen eller lösgörandet rör nog inte bara jagets relation till duet, utan även jagets relation till sig självt, till barnet det varit och är dömt att i någon mening förbli.

09/08/16

Så länge jag försvarade dig. Så länge jag var ditt barn.

Det tröstlösa är det ensamma. Duet försöker riva sig loss från ensamheten genom att skriva till jaget ("I breven blir du inte ensam. Du har någon att tala till."), bara för att så uppenbara ensamhetens obönhörlighet. Uppenbara sin egen ensamhet inför jaget och jagets ensamhet inför sig självt: "Jag befinner mig i det du utelämnar/där sjön slutar och ön börjar/marken närmast vattnet/vattnet närmast ängarna" När jag läser *Rätten* kommer jag att tänka på Maurice Blanchots essä "Den väsentliga ensamheten". Inte nödvändigtvis på grund av ensamhetstematiken utan på grund av den tanke om dagboksformen som han gör reda för där. Blanchot skriver att dagboken "rotar skrivandet i tiden, i den ödmjuka dagliga världen, som skyddas av sitt datum." Det är en fin tanke och en försonande sådan. Att man skriver dagbok för att orientera sig, få fatt i var man befinner sig och vart man är på väg. Att man med dagboken markerar ut sin omgivning och sin plats inom den, sitt rörelseutrymme och sin tillhörighet, sitt här och nu och sitt framåt och bakåt. Om dagboksdatumerna skyddar en så är det alltså som ett slags orienteringspunkter. Något att hålla sig till och markera ut i vetskap om att man inte är ensam om att kunna läsa dem. De tillkännager ens delaktighet i världen och tiden, liksom världens och tidens delaktighet i en själv.

Men jag undrar om det inte finns något mer att säga. Jag undrar om inte Blanchot underskattar datumens kraft. Om han inte hastar förbi det man kanske kunde kalla deras mörker och natt. Är det inte så att ett datum i sitt tillkännagivande av en händelse, ja, genom själva ljuset det kastar på den, också förstör och förmörkar? Det vill säga: uppenbarar förstörelse och mörker, om än bara som något att undkomma? Datumerna som utgör skelettet i *Rätten* antyder åtminstone det. De är belysande och förmörkande på en gång. De skriver en lång tidslinje och ett enda ögonblick, en ofrånkomlig gemenskap och en väldig ensamhet, Och det är i sina anspråk på det förra som de förblir ägnade det senare.

I likhet med Berglunds tidigare böcker rör sig *Rätten* i ett västerbottniskt bildlandskap. Och relationen mellan jag och du, barn och far, ekar stundtals som en landskapets egen oro. Här, där ljudet av trädavverkning kan följa en till sängs och där det "Genom sjön flöt en älv". Boken avslutas med en bild som mycket precist fångar oron:

/.../ Nere vid sjöstranden, slyn växer ner mot vattnet. Stranden är en smal remsa mörk sand innan växtligheten tar vid. På sidorna om stranden växer slyn ända ner mot vattnet.

Stycket som den här bilden ingår i är inte daterat och det är inget undantag. Tvärtom varvas styckena i *Rätten* som är försedda med datum med odaterade stycken. Jag funderar en del på vad förhållandet dem emellan består i. Kanske

är det helt enkelt så att det daterade faktiskt kommer från en dagbok, att dikten hämtat upp sig själv, mött och uppfunnit sig själv i dagbokstexten, och att de odaterade styckena kommit till som ett nära samtal med det daterade, som en dagbok intill dagboken. Kanske. Det spelar mindre roll. Vad de odaterade styckena däremot gör, vad de genom sin faktiska stilistiska och tematiska närhet till det daterade blottar, är att varje datum bär på ett ickedatum, något både ännu inte och alltid redan givet. Natt eller mörker, kallade jag det nyss. Och om jag har en fråga till *Rätten* så rör den detta nattliga, mörka, odaterade. Jag undrar om inte boken hade kunnat ägna sig åt det en bit till. Ta ordet våld som förekommer flera gånger. Det lyser upp som ett tema. På ett ställe talas det om att duet "kastat någon ut i snön", men mer påfallande är abstrakta utsagor som "Blir du synlig av våldet är det du som är våldet" och "jag har inte rätt att beskriva dina handlingar/det är inte våld det är en reaktion på våld". Jag tvivlar inte på de här utsagorna, det vill säga på erfarenheten de springer ur. Men jag tror också att ett större mått av kontrollöshet och råhet i gestaltningen av den erfarenheten hade gjort boken tätare och tyngre. Vid slyn som så oroligt växer ner mot vattnet, vid strandens smala remsa av mörk sand, hade jag gärna varit kvar längre.

Ändå är det som att boken markerar ut en väg – kanske: en gemensam tanke- och diktväg. Under de senaste femton åren har poeter från Göran Sonnevi, Lars Norén och Ann Jäderlund till Marie Silkeberg, Elise Ingvarsson och Iman Mohammed publicerat dikter i vilka datum och kalendariska ordningar av olika slag varit väldigt betydelsebärande. Det har händelsevis skett under en period då upp-dateringen – "statusuppdateringen" inte minst – blivit samhällsparadigm. Man behöver inte ha ett enda aktivt sociala medie-konto för att känna av dess kraft. Nu-punkten – vad gör du Nu, vad tänker du Nu, hur mår du Nu, var är du Nu, vem är du med Nu – ter sig mer oemotsäglich än någonsin förr. Poesin är så klart ingen frizon utan härjas som allt annat av narcissism och makthunger. Ändå har jag svårt att tro dess upptagenhet vid datum bara handlar om reifikation – vad vore meningen med det när nittionio dikter av hundra är rena minusaffärer. Förhållandet är nog snarast det omvända: Att det man ser i poesin, i dess ihärdiga, ibland paniska, ibland neurotiska, sökande efter och markerande av något slags Nu, i dess ihärdiga daterande av ett sådant, är en mycket tystlåten, knappt synlig, sammandrabbning med viljan som till varje pris exponerar och exploaterar det. Det betyder förstås: en sammandrabbning med oss själva. En sammandrabbning genom vilken dikten kan säga till jaget att Nu är mer än en punkt, dagen mer än en dag, ljuset mer än ett ljus och jaget mer än ett jag. Jag tror att det är någonting i stil med det som också *Rätten* säger.

LYRIK

Rätten

Pernilla Berglund

Teg Publishing, 2019

Författarfoto: Elin Berge